

БІЗНЕС ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

УДК 338.244.2

Нестерчук Ю.О.

доктор економічних наук, професор,
декан факультету економіки і підприємництва,
Уманський національний університет садівництва

Соколюк С.Ю.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Уманський національний університет садівництва

Жарун О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Уманський національний університет садівництва

ГАРМОНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ, СУСПІЛЬСТВА ТА БІЗНЕСУ

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні необхідності та доцільності дослідження впливу організаційної інтеграції суб'єктів територіального розвитку як моделі представництва і реалізації цілей та інтересів усіх можливих, а не тільки ключових груп впливу і суб'єктів територіального розвитку з виникненням у структурі регіональної спільноти ефекту поетапної гармонізації цілей та інтересів тих суб'єктів регіональної економіки, які прийматимуть у них активну участь. У статті розглянуто сутність взаємодії влади та бізнесу як важливого чинника соціально-економічного розвитку. Проаналізовано сучасний стан державно-приватного партнерства в Україні та вказано напрями його подальшого впровадження. Доведено значущість соціальної відповідальності бізнесу як необхідного складника його діяльності в умовах ринкової економіки.

Ключові слова: влада, бізнес, соціальне партнерство, моделі взаємодії, соціальна відповідальність.

ГАРМОНИЗАЦИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВА, ОБЩЕСТВА И БИЗНЕСА

Нестерчук Ю.А., Соколюк С.Ю., Жарун Е.В.

Цель статьи заключается в теоретическом обосновании необходимости и целесообразности исследования влияния организационной интеграции субъектов территориального развития как модели представительства и реализации целей и интересов всех возможных групп влияния на субъекты региональной экономики, которые будут принимать в них активное участие. В статье рассмотрена сущность взаимодействия власти и бизнеса как важного фактора социально-экономического развития. Проанализировано современное состояние государственно-частного партнерства в Украине и указаны направления его дальнейшего внедрения. Доказана значимость социальной ответственности бизнеса как необходимой составляющей его деятельности в условиях рыночной экономики.

Ключевые слова: власть, бизнес, социальное партнерство, модели взаимодействия, социальная ответственность.

HARMONIZATION OF THE INTERACTION OF STATE, SOCIETY AND BUSINESS

Nesterchuk Yuliia, Sokolyuk Serhii, Zharun Olena

The aim of the article is based on the theoretical substantiation of necessity and expediency of the study of the influence of organizational integration of subjects of territorial development as a model of representation and realization of the purposes and interests of all possible, and not only key groups of influence and subjects of territorial development with the emergence of the structure of the regional community of the effect of the gradual harmonization of the goals and interests of those subjects of the regional economics, who will take an active part in them. The technology of strategic management of regional development serves as a vivid example of concentrated use of a whole complex of modern managerial tools, which proves the necessity and expediency of use in the processes of strategic management of economic development of the Ukrainian regions both already known concepts and management tools and well-founded creation and introduction into the practical management of innovation homegrown developments in managerial technologies and recommendations. One of these new approaches to creative solution of problems in strategic development of the Ukrainian regions on the basis of optimizing the use of their economic, human and natural-resource potential are clusters. The article discusses the essence

of interaction between government and business as an important factor in socio-economic development. Also the current state of public-private partnership in Ukraine is analyzed and directions for its further implementation are indicated. The importance of social responsibility of business as a necessary component in a market economy is proved. In the article it is substantiated the basic conceptual models of cooperation between the state structures and private capital and the mechanisms of their functioning are shown. Also the results and consequences of effective interaction of power and entrepreneurs in the direction of development of the social sphere are determined.

Keywords: authorities, business, social partnership, models of interaction, social responsibility.

Постановка проблеми. Аграрний сектор господарства України характеризується потенціалом виробництва, що повністю задовольняє потреби вітчизняного внутрішнього ринку. У сучасних умовах євроінтеграції стало першочерговим питання гармонізації національного законодавства до вимог ЄС для сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій. Тому за умови визначення конкретних стратегічних напрямів аграрна сфера може стати перспективною для розвитку національної економіки та сприяти зростанню доходів задіяних сільських мешканців, що становлять більше третини населення України. Лише за умови проведення ринково орієнтованої політики, яка буде спрямована на розвиток сільських територій, охорону навколишнього середовища та безпеку продуктів харчування, стане можливим стимулювання розвитку сільського господарства в Україні, підвищення рівня життя сільського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості взаємопов'язаного розвитку державного і приватних інститутів у контексті сучасних тенденцій функціонування економіки країни і нових напрямів теоретико-методологічних розробок для підвищення ефективності системи управління взаємодією держави і бізнесу в період становлення ринкових відносин розкрито в дослідженнях Л. Абалкіна, М. Афанасьєва, В. Варнавського, З. Варналія, А. Гальчинського, В. Ігнатова, Ю. Колесникова, П. Леоненка, О. Мамедова, Л. Матвєєвої, В. Уколова, А. Радченка, Д. Розенкова, А. Чирікової, М. Чумаченка, А. Чухна, С. Юрія, В. Якимця, Ю. Якутіна, С. Ясіна та ін. Разом із тим потребують подальшого дослідження проблеми, пов'язані з пошуком та обґрунтуванням шляхів і способів підвищення соціальної відповідальності бізнесу, вдосконалення економічних та правових основ використання організаційно-економічного механізму взаємодії органів державної влади та приватного капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2014 р. Україна стала третім найбільшим у світі експортером кукурудзи (17,6 млн т) і ячменю (4,2 млн т), а також шостим найбільшим експортером пшениці (10,5 млн т). Україна також зайняла перше місце у світі за обсягами експорту соняшникової олії. За останні десять років загальні обсяги виробництва зерна і насіння олійних культур в Україні зросли на 56% і досягли рекордної позначки у 79 млн т у 2014 р. За цей період експорт зерна, насіння олійних культур і продуктів їхньої переробки зріс на 250% і досяг 35 млн т у 2014 р. Таке зростання обсягів виробництва зумовлене розширенням посівних площ, а також зростанням продуктивності виробництва. Втім, у сільськогосподарському секторі України продовжує переважати вирощування зернових та технічних культур, для ефективного виробництва яких потрібні великі площі землі, тоді як незначний прогрес досягнуто в розвитку переробки сільськогосподарської

продукції та виробництві продовольства з високою доданою вартістю [8].

За останні десять років експорт української сільськогосподарської продукції до ЄС зріс у шість разів. Серед товарів, які Україна експортує до ЄС, переважають зернові культури, насіння олійних культур, рослинна олія, відходи харчової промисловості. Російська Федерація залишається важливим партнером України в торгівлі сільськогосподарською продукцією. Втім, її частка в географічній структурі експорту сільськогосподарської продукції України різко скоротилася з 35,4% у 2004 р. до 5,6% у 2014 р. Серед товарів, які Україна традиційно експортувала до Російської Федерації, переважають м'ясо та риба, напої, молочна продукція й овочі. Створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між ЄС та Україною має для відносин в аграрній сфері як позитивні, так і негативні наслідки. Для сільськогосподарської продукції мита скасовуються на 35,2% тарифних ліній Україною та 83,1% – ЄС. До решти товарів Україна запроваджує перехідні періоди, що тривають від одного до семи років, на 9,8% – часткову лібералізацію та на 3% – безлімітні тарифні квоти. Для аграрного сектору, який є найбільш чутливим, це означає, що зона вільної торгівлі дасть змогу адаптуватися товаровиробникам до зовнішнього конкурентного середовища, тим самим надасть споживачам більшу кількість продукції за нижчими цінами [9].

Україна посилює позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства: за 2012/2013 маркетинговий рік за обсягами експорту соняшникової олії Україна посіла перше місце, зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь) – друге, кукурудзи – третє, пшениці – шосте. Важливими чинниками розвитку аграрної галузі є підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК. Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної аграрної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки. Із цією метою особлива увага має бути сконцентрована на створенні передумов для його інституційного забезпечення, яке, передусім, передбачає формування механізмів взаємодії держави та бізнесу, розвиток системи сільськогосподарського дорадництва у вигляді інформаційної та консультаційної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню, розвиток дрібнотоварного сільгоспвиробництва для забезпечення інтеграції особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектору, підвищення ефективності функціонування

саморегульованих організацій в агроподовольчій сфері для усунення надмірної регламентованості, децентралізації процесу прийняття управлінських рішень. Також необхідним є акцентування заходів державної аграрної політики на питаннях підвищення ефективності використання інструментів регулювання аграрного ринку, що сприятиме забезпеченню вільного прозорого руху сільськогосподарської продукції, згладжуванню цінових коливань, задоволенню потреб споживачів у якісних і доступних продуктах харчування, а також розвитку системи аграрної логістики як чинника підвищення прибутковості підприємств за рахунок зниження загальновиробничих витрат і досягнення цілорічного забезпечення населення продуктами харчування за доступними цінами [2].

Незважаючи на високу зацікавленість бізнесу в участі у проектах державно-приватного партнерства, активної співпраці з боку влади не відбувалося внаслідок низки причин, основними серед яких є:

- дефіцит бюджетних коштів та складність механізму їх виділення, що створює загрози своєчасному виконанню домовленостей держави-партнера під час реалізації проектів;

- наявність проблем у відносинах між органами державної влади і приватним сектором під час проведення погоджувальних процедур, захисту прав власності інвесторів, розв'язання господарських спорів;

- низький рівень довіри громадян до органів державної влади та обізнаності з питань переваг реалізації інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства, недостатній рівень поінформованості населення про переваги і ризики застосування механізмів такого партнерства.

Однією з перспективних форм взаємодії держави та бізнесу в аграрній сфері є співпраця з розвитку аграрних кластерів, за якої для підприємців на основі спеціалізації та концентрації виробництва, залучення інноваційних розробок науково-дослідних установ, формування замкнених циклів виробництва забезпечується підвищення конкурентоспроможності і прибутковості продукції, а на державному рівні за рахунок облаштування сільських територій із сучасною агро-сервісною, агропромисловою, житловою та культурними зонами (у вигляді агромістечок) досягається стабільний соціально-економічний розвиток регіону [3].

Нині розвиток аграрних кластерів в Україні ускладнений слабкістю інтеграційних зв'язків між виробниками сільськогосподарської продукції, переробними підприємствами і науковими установами, а також неготовністю більшості аграріїв стати підприємцями-інноваторами, що здатні бути ініціаторами формування агрокластерів. Тому в Україні існують лише поодинокі приклади практичного створення і функціонування аграрних кластерів, які є ініціативою сільгоспвиробників і засновані на основі досвіду, запозиченого ними зі світової практики кластерного розвитку.

Глобалізаційні процеси та необхідність забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного сектору економіки зумовлюють формування концептуально нової парадигми управління ними, спрямованої на інноваційний розвиток агроформувань. Активізація інноваційного процесу, стимулювання інноваційного попиту, зростання конкурентоспроможності агровиробників можливі тільки за умов формування

ефективної системи інституціонального регулювання виробництва. З пошуком шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств актуалізується проблема забезпечення їхнього інноваційного розвитку. Нині інституціональне середовище несприятливе для розвитку інновацій, ресурси обмежені, а обсяг інвестиції невеликий. Оцінювання регіональної політики свідчить про те, що органи влади переважно розраховують на допомогу держави та дію її обмежених інструментів (бюджетні трансферти й державні програми) та не мають вагомих інструментів для поліпшення інвестиційного середовища інноваційного виробництва з використанням переваг геополітичного розташування чи сприяння дії базових інститутів економіки.

Ефективна політика інституційних змін має забезпечити активну господарську взаємодію та реалізацію інтересів усіх його учасників. При цьому державне регулювання у цій сфері здійснюється органами публічної влади за допомогою дієвих методів і сучасних механізмів та їхніх інструментів із метою створення належних умов для ведення агробізнесу [1].

Держава має підтримувати соціальні ініціативи бізнесу матеріально та морально. Від ефективності відносин держави та бізнесу залежить ступінь відповідності корпоративних соціальних інвестицій як запитам самого бізнесу, так і інтересам розвитку країни. Наприклад, держава має демонструвати прозорість у проголошенні пріоритетних напрямків, до яких бізнес може приєднатися, або, не маючи можливості виявити ініціативу, орієнтуючись на національні пріоритети, розділяти з бізнесом ризики, які виникають у зв'язку з новими ініціативами. Українська асоціація якості в 2005 р. розробила комплексну програму оцінювання та визнання рівнів досконалості підприємств та організацій країни. Участь у такому проекті дає змогу порівнювати між собою будь-які компанії, осмислювати та приймати європейські цінності, а також філософію та культуру ведення бізнесу, орієнтуватися на встановлення вищих стандартів (SA 8000 «Соціальна відповідальність»), здобувати визнання у розвинутих країнах [4].

Економісти М.В. Курбатова і С.Н. Левін [5] виділяють ідеальну теоретичну модель взаємодії влади та бізнесу, яка дає образ такої взаємодії в умовах «ідеального ринкового господарства». Вона визначає ролі суб'єктів взаємодії: суб'єкти, що представляють інтереси бізнесу, домовляються про правила гри і доручають контроль над їх дотриманням державі як агенту-гаранту. Вона фіксує зобов'язання сторін: держава гарантує бізнесу створення сприятливого середовища та виробництво необхідних для його функціонування і розвитку суспільних благ; бізнес бере на себе зобов'язання щодо сплати податків і відтворення економічних ресурсів, які використовуються.

Концепція моделі партнерства державного і приватного секторів економіки, як правило, здійснюється в певному порядку і передбачає такі етапи: розроблення проекту, у рамках якого приватний сектор планує, споруджує об'єкт інвестицій і частково управляє ним відповідно до завдань держави; фінансування інвестицій держави, у тому числі у формі плати за використання інфраструктури; укладання довгострокового договору, зміст і структура якого характеризуються великою різноманітністю; способи і терміни платежу, його залеж-

ність від якості послуг та певних економічних подій, розподіл поточних витрат визначаються, відображаючи цілі й результати переговорів між партнерами; перехід об'єкта інвестицій після закінчення строку договору у приватну або державну власність. Таким чином, моделі партнерства державного і приватного секторів економіки розглядається в ролі концепції, що дає змогу використовувати ресурси приватного сектору для розвитку інфраструктури, підвищувати якість і збільшити обсяг суспільних послуг та позбавити державу специфічних ризиків, пов'язаних із виконанням проектів. Важлива частина угод у рамках моделей партнерства держави та бізнесу – розподіл між учасниками проекту завдань, можливостей і ризиків. При цьому, як правило, дотримується така умова: вирішення конкретного завдання покладається на того партнера, який може зробити це з найбільшою ефективністю. Розподіл завдань і відповідальності між державою та приватним корпоративним сектором залежить від сфери реалізації проекту. Основною метою держави під час реалізації проектів моделей партнерства державного та приватного секторів економіки є створення більшої доданої вартості для надання громадських послуг. Ця мета досягається тим, що приватні корпоративні структури володіють орієнтованим на результат менеджментом, сучасними методами планування і можливістю швидко здійснювати інновації та підвищувати ефективність. Ще одна мета

держави – ефективна передача приватному партнеру ризиків, пов'язаних із плануванням, будівництвом, фінансуванням і управлінням поточної діяльності об'єкта. Крім того, держава отримує вигоду від збільшення пов'язаних із проектом бюджетних доходів, а також від непрямих ефектів: поживлення кон'юнктури і зростання інвестиційної привабливості проектів [6].

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнення дослідження міжсекторної взаємодії свідчить, що основними об'єктами співпраці тристороннього партнерства на всіх ієрархічних рівнях господарювання та розвитку українського суспільства є: реалізація соціальної політики; еколого-економічний розвиток територій; реалізація інфраструктурних проектів. Їх успішна реалізація зумовлює необхідність визначення функцій кожного суб'єкта процесу взаємодії. Під час вирішення цих проблем особливий акцент слід робити на інноваційний розвиток економіки, підвищення ефективності управління державою, ріст доходів населення, наповнення сімейних, місцевих та державного бюджетів. Українським є ресурсне забезпечення реалізації загальнонаціональних цілей у соціальній та еколого-економічній сферах під час реалізації стратегії національних проектів. Бізнес, своєю чергою, має взяти на себе солідарну відповідальність за дотримання законодавства, поліпшення умов праці, екологічного складника проектів, що реалізуються.

1. Державно-приватне партнерство в Україні. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 12.10.2018).

2. Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 рр. : Розпорядження КМУ від 14.08.2013 № 739-р. Урядовий кур'єр. 2013. № 194. 23 жовтня.

3 Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком. Економіка АПК. 2008. № 5. С. 57.

4. Мельник С.В. Шляхи стимулювання соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу. URL: www.lir.lg.ua/shlahi.doc (дата звернення: 15.10.2018).

5. Курбатова М.В. Преобладание иерархического типа взаимодействия власти и бизнеса как проявление зависимости от предшествующего развития. Интернет-конференция «20 лет исследования QWERTY – эффектов от предшествующего развития». URL: <http://www.ecsoctan.edu.ru/db/msg/211519/print.html> (дата звернення: 02.11.2018).

6. Шарингер Л. Новая модель инвестиционного партнерства государства и частного сектора. Российский экономический журнал. 2004. № 9–10. С. 41–52.

7. Слюсаренко В.Є. Формування механізму тристороннього партнерства держави, бізнесу та громадських інституцій. НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2014. С. 141–149.

8. Маршченко Л. Угода про асоціацію: і шанс на успіх, і випробування на міцність. Віче. 2015. № 11. С. 13–15.

9. Панченко Ю. Україна та ЄС офіційно розпочали вільну торгівлю. Європейська правда. 2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/01/1/704292/> (дата звернення: 17.02.2019).

E-mail: Zharun.I@ukr.net